

Kansallisen kestävän kehityksen strategian käynnistysvaihe tammi-maaliskuu 2012

ANALYYSI KESTÄVÄN KEHITYKSEN STRATEGIAN KANNALTA OLENNAISISTA VALITUISTA KANSALLISISTA STRATEGIOISTA, OHJELMISTA, SELONTEOISTA JA HALLITUSOHJELMAAN KIRJATUISTA TOIMENPITEISTÄ

Luonnos 17.2.2012

Muistion laatijat: Alina Pathan ja Mari Hjelt, Gaia Consulting Oy

1. Johdanto

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa on linjattu, että "Hallitus uudistaa kansallisen kestävän kehityksen strategian, jossa määritellään kestävän kehityksen tavoitteet ja periaatteet. Samalla kehitetään mittarit, joilla tavoitteiden toteutumista eri hallinnonaloilla seurataan." Lisäksi hallitusohjelmassa todetaan, että "Kestävän kehityksen mukaiset tavoitteet otetaan huomioon kaikilla hallinnonaloilla".

Ympäristöministeriö on käynnistänyt vuoden 2012 alussa kestävän kehityksen strategian uudistamista koskevan valmistelutyön (tammikuu-maaliskuu 2012). Käynnistys koordinoidaan tiiviisti hallituksen tulevaisuusselonteon ja muiden kestävän kehityksen kannalta tärkeiden strategioiden ja toimintaohjelmien valmistelun kanssa. Valmisteluvaiheen tukipalvelut on tilattu Gaia Consulting Oy:ltä.

Osana valmistelutyötä koottiin tietoa ja analysoitiin otoksena kansallisen kestävän kehityksen strategian kannalta olennaisia kansallisia strategioita, ohjelmia, selontekoja ja hallitusohjelmaan kirjattuja toimenpiteitä (näihin viitataan tästä eteenpäin nimellä "strategiat"). Työ toteutettiin kuukauden aikana tammikuun puolivälistä helmikuun puoliväliin ja se perustui pääosin valituista strategioista vastuussa olevien henkilöiden haastatteluihin. Tähän muistioon on koottu analyysin alustavat johtopäätökset. Muistio on toimitettu taustamateriaalina 7.3.2012 pidettävään kestävän kehityksen toimikunnan kokoukseen.

2. Analyysin toteutus

Tarkasteluun otettavien strategioiden valinta tehtiin kestävän kehityksen toimikunnan sihteeristön toimesta ja listaa täydensivät kestävän kehityksen toimikunnan verkkosihteeristön jäsenet. Yhtenä lähtökohtana oli hallitusohjelman strateginen toimeenpanosuunnitelma, joka kattaa kaikkiaan yli 160 toimenpidettä. Näistä tarkastelun kohteeksi valittiin keskeisiä strategioita ja ohjelmia sekä isoja lakiuudistushankkeita, joita leimaa poikkihallinnollisuus. Listaa täydennettiin strategioilla ja ohjelmilla, jotka ovat selkeästi kansallisia merkittäviä ponnistuksia ja joiden toteutusta leimaa myös poikkihallinnollisuus. Listalta rajattiin pois tässä vaiheessa yksittäisten hallinnonalojen strategiat ja ohjelmat. On huomattava, että kokonaisuuden kannalta myös yksittäisten hallinnonalojen strateginen suunnittelu ja strategiat ovat erittäin tärkeitä. Strategiaprosessin jatkovaiheessa tulee miettiä tapoja huomioida myös hallinnonalakohtainen työ.

Tarkasteluun valittiin yhteensä 46 strategiaa, toimenpide- tai kehittämisohjelmaa ja selontekoa. Liitteessä 1 on lista kaikista tarkasteluun valituista strategioista. Kaikkien tarkasteluun valittujen strategioiden vastuuhenkilöitä lähestyttiin haastattelupyynnöllä. Haastattelukysymykset olivat seuraavat:

1. Strategian/ohjelman taustatiedot:
 - Etenemisen vaihe (valmisteilla tai toimeenpanovaihe)
 - Aikahorisontti
 - Mihin muihin ministeriöihin strategia/ohjelma vaikuttaa?
 - Ketkä ovat intressiryhmät?
2. Mihin seuraavista kestävä kehityksen ulottuvuuksista strategia/ohjelma ensisijaisesti kytkeytyy?
 - a) Ekologinen ulottuvuus:
 - Luontopääoman (luonnonvarojen varannon, ekosysteemien tuottokyvyn, luonnon monimuotoisuuden) säilyttäminen: yleistavoitteena varmistaa ekologisten järjestelmien palautuvuus ja palvelukyky (resilienssi);
 - b) Taloudellinen ulottuvuus:
 - Ihmisen tekemän ja finanssipääoman säilyttäminen/kestävä kasvattaminen: tavoitteena parantaa resurssitehokkuutta ja ylläpitää hyvinvointiyhteiskuntaa ja palveluita;
 - c) Sosiaalinen ulottuvuus/ihmisten hyvinvointi:
 - Sosiaalisen ja inhimillisen pääoman vahvistaminen: tavoitteena edistää yhteiskunnallista tasa-arvoa ja oikeudenmukaista taakanjakoa.
3. Miten strategiassa/ohjelmassa on huomioitu kestävä kehityksen muut ulottuvuudet kokonaisuutena ja keskinäisriippuvuudet?
4. Mitä ristiriitoja strategiassa/ohjelmassa on tunnistettu kestävä kehityksen eri ulottuvuuksien kesken?
5. Onko strategiassa/ohjelmassa mukana globaali näkökulma? Miten globaali näkökulma on huomioitu?
6. Millaista kestävä kehityksen politiikkaa ko. strategia/ohjelma toivoisi tuekseen

Analyysikysymyksiin saatiin vastauksia haastattelu- tai kirjallisina vastauksina 24 (52 %) strategiasta (tilanne 13.2.2012). Nämä strategiat otettiin mukaan analyysivaiheeseen. Analyysissä käsiteltyjen strategioiden lista on liitteessä 2.

Strategia-analyysi tehtiin kestävä kehityksen strategian käynnistysvaiheen tueksi tiukalla aikataululla ja osin rajoitetulla aineistolla. Olisi toivottavaa, että työtä voitaisiin myös syventää ja laajentaa strategian valmistelun seuraavissa vaiheissa. Tuloksia ja johtopäätöksiä tarkasteltaessa on huomattava seuraavat reunaehdot.

- Haastatteluvastauksia ei saatu kaikista otokseen valituista strategioista.
- Tarkasteluun valittu 46 strategian lista ei välttämättä edusta kaikkia keskeisiä strategioita.

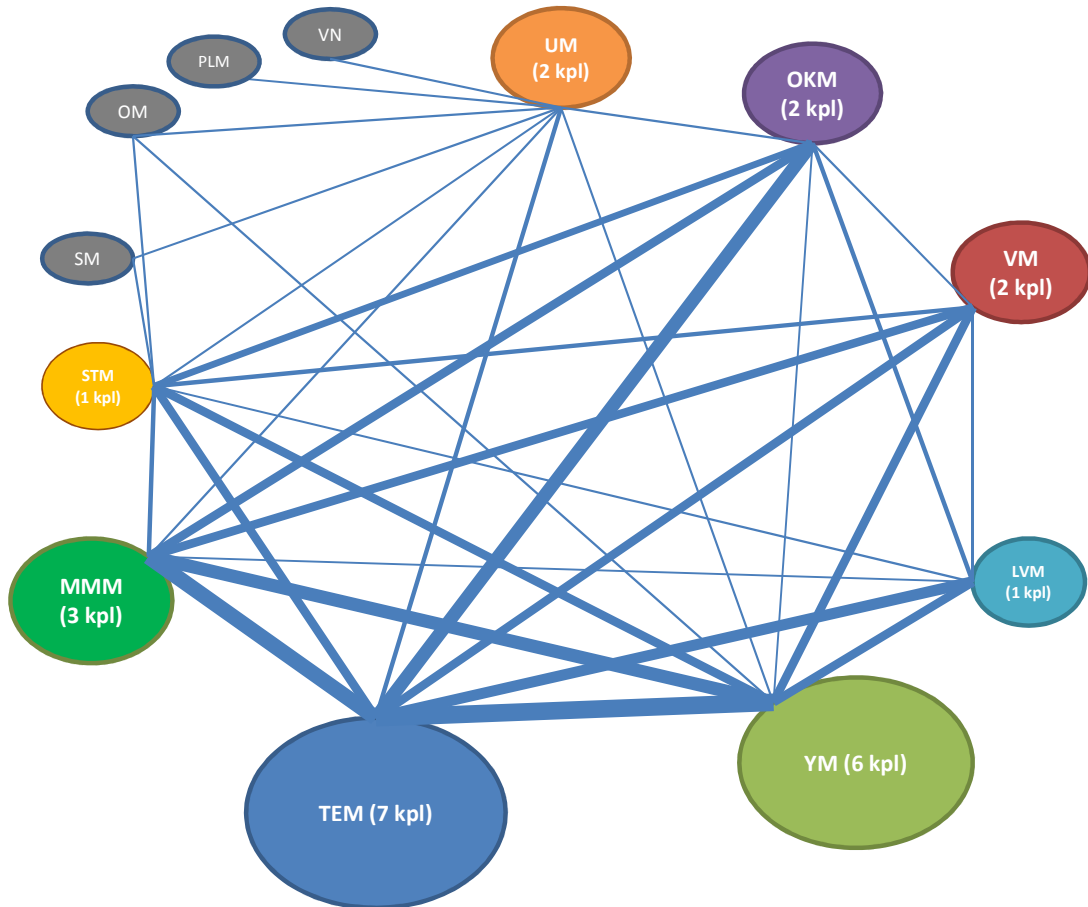
3. Strategioiden taustatietojen analyysi

Taulukossa 1 on esitetty tarkasteluun valittujen strategioiden (46 kpl) ja analyysissä katettujen strategioiden (24 kpl) jakautuminen vastuuministeriöittäin. Haastatteluun katetut 24 strategiaa heijastelivat melko hyvin kaikkien 46 strategian päävastuutahojen jakautumaa. Keskeisinä vastuuministeriöinä korostuivat työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) tai ympäristöministeriö (YM) kattaen noin puolet koko listan strategioista ja yli puolet haastatteluun katetuista strategioista. Haastatteluun katetuista strategioista seitsemän oli valmisteilla, kuuden valmistelu oli loppusuoralla ja yksitoista oli käynnissä tai toimeenpanovaiheessa.

Taulukko 1. Tarkasteluun valittujen ja analyysissä katettujen strategioiden jakautuminen päävastuussa olevien ministeriöiden mukaan jaoteltuna.

Strategiasta päävastuussa oleva ministeriö	Tarkasteluun valittujen strategioiden lukumäärä	Analyysissä katettujen strategioiden lukumäärä
YM	14	6
TEM	9	7
MMM	6	3
OKM	4	2
VM	3	2
VNK	3	0
STM	2	1
LVM	2	1
UM	2	2
PLM	1	0
Yhteensä	46	24

Haastatteluissa keskusteltiin yhteyshenkilöiden kanssa siitä, mitkä ministeriöt osallistuvat strategiatyöhön tiiviisti. Aineistossa TEM:llä oli eniten strategioita vastuullaan (7 kpl) ja seuraavaksi eniten YM:llä. Lukumääräisesti useimmiten päävastuussa olevan rinnalla vastuukumppanina oli YM (14 kpl), sosiaali- ja terveysministeriö (STM) (12 kpl), liikenne- ja viestintäministeriö (LVM) (12 kpl), TEM (11 kpl) sekä maa- ja metsätalousministeriö (MMM) (11kpl). Kuvassa 1 on esitetty yhteenveto haastatteluun katettujen strategioiden kytkennöistä eri ministeriöiden kesken. On huomattava, että kuvassa esitettyjen viivojen paksuudet kuvaavat lukumääräisiä mainintoja siitä, mihin muihin ministeriöihin strategiat ensisijaisesti vaikuttavat ja mitkä ministeriöt ovat strategiatyössä ensisijaisesti mukana.

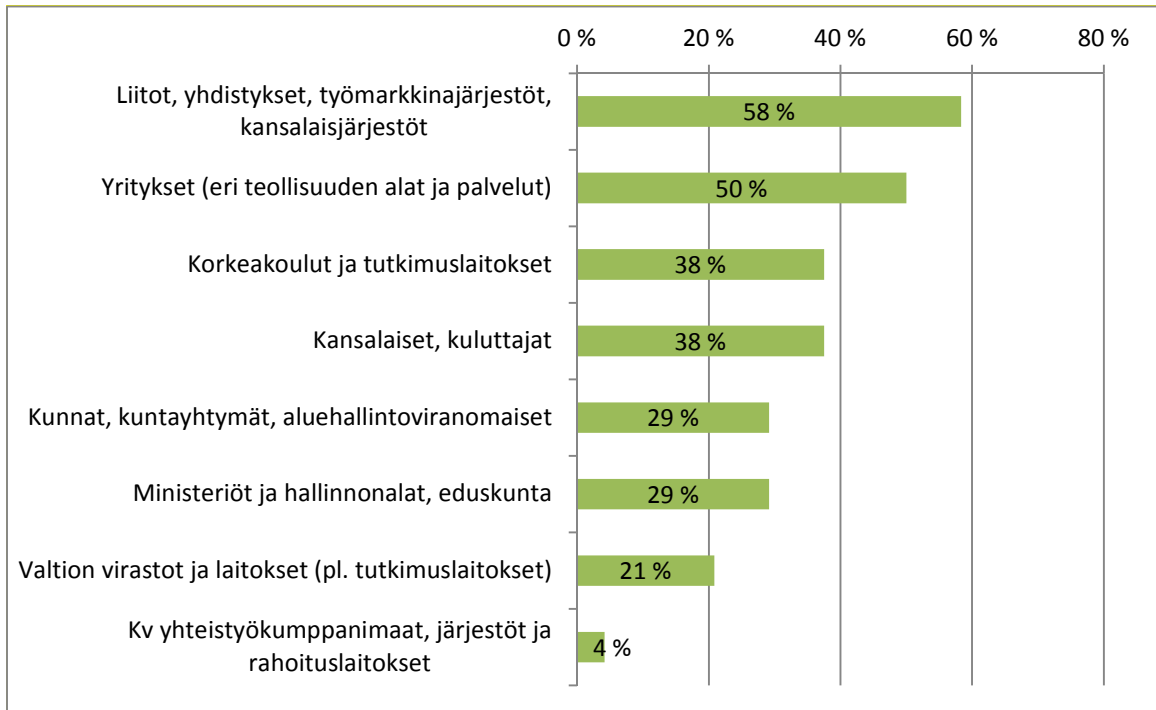
Kuva 1. Haastateltujen strategioiden lukumäärät vastuuministeriöittäin ja niiden kytkennät tärkeimmiksi mainittuihin ministeriöihin tai ministeriöiden välillä (N=24)¹.

Strategioiden kattamien aikahorisonttien osalta keskusteltiin sekä strategiatyön aikana katetusta tarkastelun aikajänteestä että strategian toteuttamistoimenpiteiden aikajänteistä. Strategioista vain kahden kohdalla strategiatyön aikajänne ulottui pitkälle tulevaisuuteen aina vuoteen 2050 tai sen ohi. Nämä olivat luonnonvarastrategian mukainen luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen sekä ilmastopaneelin toiminta, joka tarkastelee niin lyhyen kuin pitkän aikavälin ilmastomuutosta ja sen vaikutuksia. Neljän strategian aikahorisontti ulottui vuosille 2020–2030 ja kahden vuosille 2015–2020. Useimpien (15 kpl, 63 %) aikahorisontti oli vain hallituskausi vuoteen 2015 asti, mikä on suppea aika kestävä kehityksen haasteisiin reagoimiseksi ja pitkän aikavälin ratkaisujen hakemisessa. Varsinkin valmisteilla olevien strategioiden osalta aikahorisontti oli usein vielä epäselvä tai kyseessä oli lainsäädännöllinen uudistus, joka on voimaan astuessaan toistaiseksi voimassa.

Eri strategioiden kohteena olevat intressiryhmät olivat hyvin laaja joukko. Pidemmälle pohdittaessa kansallisten strategioiden vaikutukset ulottuvat viime kädessä aina kansalaisiin ja kansalaisten hyvinvointiin asti. Samoin perustein keskeiseksi intressiryhmäksi nostettiin usein elinkeinoelämä ja kunnat. Kysyttäessä tarkemmalla tasolla strategian ensisijaista intressiryhmää niin toimenpiteisiin kuin strategiakeskusteluun kytkettynä vastaukset olivat luonnollisesti huomattavan vaihtelevat (kuva 2). Eniten nostettu intressiryhmä oli etujärjestöjen, yhdistysten ja kansalaisjärjestöjen muodostama ryhmä

¹ Viivan paksuus kuvastaa ministeriöiden välisten yhteyksien lukumäärä valituissa strategioissa. Harmaalla olevia ministeriöitä ei haastateltu vaan ne ovat ainoastaan mukana muiden haastateltujen vastuuministeriöiden strategioissa.

sekä elinkeinoelämän toimijoista muodostuva ryhmä. Myös tutkimusorganisaatiot ja kansalaiset mainittiin keskeisenä intressiryhmänä yli kolmanneksessa strategioissa.

Kuva 2. Haastateltujen mainitsemat strategioiden ensisijaiset intressiryhmätyypit (N=24).

4. Kytkeä kestävä kehitys eri ulottuvuuksiin ja globaalit näkökulmat

Yhtenä kysymyksenä tarkasteltiin kunkin strategian kytkeytymistä kestävä kehityksen eri ulottuvuuksiin ja kokonaisuuden huomioimista osana strategiatyötä. Lähtökohtana tässä oli perinteinen kestävä kehityksen jako kolmeen ulottuvuuteen kattaen ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen näkökulman. Yksi johtopäätös haastatteluaineiston analyysistä oli, että strategioiden valmistelussa on laajasti tarkasteltu kaikkia kolmea ulottuvuutta ja myös kokonaisuutta. Strategian vastuuhenkilöt kykenivät tunnistamaan ensisijaisia painotuksia, mutta useimmiten kaksi ulottuvuutta asetettiin rinnakkain yhtä tärkeiksi tai kaikki kestävä kehityksen ulottuvuudet yhtä tärkeiksi. Useimmiten ensisijaisena näkökulmana mainittiin taloudellinen ulottuvuus (taulukko 2). Toissijaisena ulottuvuutena mainittiin erityisesti sosiaalinen ulottuvuus. Taloudellis-sosiaaliset näkökulmat olivat kokonaisuutena keskeisimmässä roolissa haastatteluun katetuissa strategioissa.

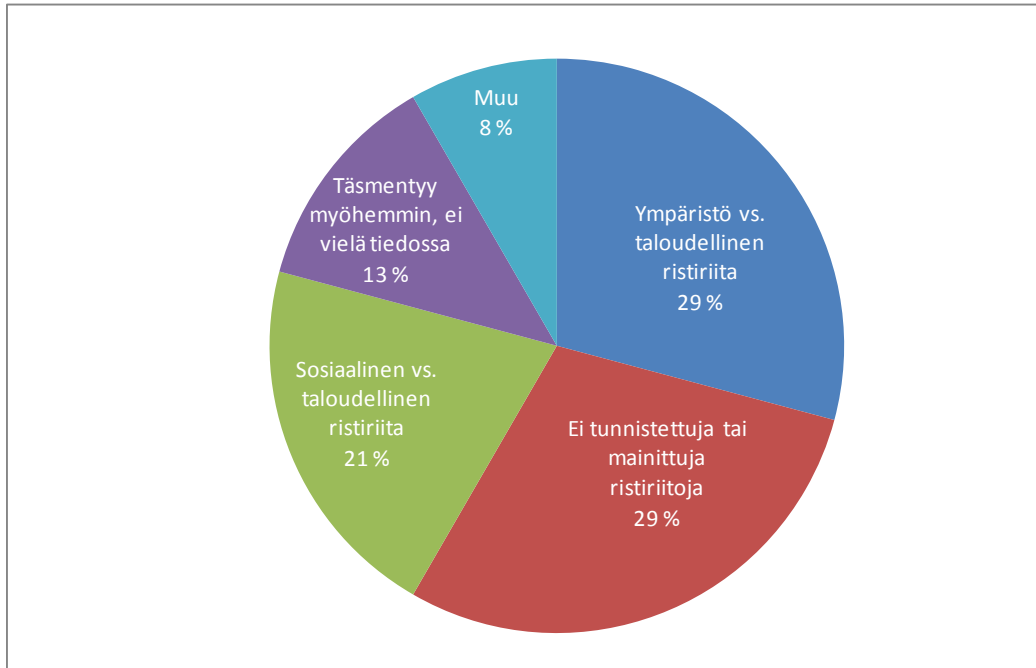
Taulukko 2. Ensisijaisten ja toissijaisten kytkentöjen lukumäärä kestävä kehityksen eri ulottuvuuksiin.

	Ensisijainen	Toissijainen
Ekologinen	11	4
Sosiaalinen	13	6
Taloudellinen	17	3

Analyysin osana tarkasteltiin myös, minkälaisia kestävän kehityksen eri ulottuvuuksien painotusten yhdistelmiä strategioissa nousi esiin. Eniten mainittu oli kaikkien kestävän kehityksen ulottuvuuksien yhdistelmä, jota edusti kuusi strategiaa. Seuraavaksi yleisin joukko olivat vain yhtä ulottuvuutta painottavat strategiat. Näitä oli kolme taloudellista ja kolme sosiaalista ulottuvuutta painottavaa strategiaa. Kaikkiaan 7 strategiaa katetusta 24:sta oli sellaisia, joissa selkeästi todettiin strategian painottavan vain yhtä kestävän kehityksen ulottuvuutta. Muut strategiat kattoivat joukon erilaisia ulottuvuuksien yhdistelmiä kuten taloudellis-ekologinen, jossa sosiaalinen ulottuvuus on vähemmällä huomiolla; taloudellis-sosiaalinen; taloudellinen, jossa sosiaalinen ja ekologinen ulottuvuus on vähemmällä huomiolla sekä sosiaalinen, jossa taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus on vähemmällä huomiolla.

Vaikka analyysissä katetut strategiat liittyivät usein ensisijaisesti taloudellis-sosiaalisiin näkökulmiin, useimmat vastaajat totesivat, että kaikkia kestävän kehityksen ulottuvuuksia on pyritty huomioimaan laajasti valmistelu- ja toteutusvaiheessa. Osa strategioista oli vielä hyvin aikaisen vaiheen valmisteluvaiheessa, mistä johtuen kestävän kehityksen ulottuvuuksien kattaminen ei ollut vielä työn alla ja osassa selkeästi todettiin, ettei eri ulottuvuuksia ole analysoitu syvällisesti. Strategioiden valmistelussa hyödynnettiin kestävän kehityksen kokonaisuuden kattamiseksi erilaisia työtapoja kuten arviointityökaluja, asiantuntija-arvioita ja vaihtoehtoisten toimintalinjojen kestävyuden osa-alueiden arviointia. Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että enemmistössä strategioissa on pyritty huomioimaan toiminnan vaikutukset, seuraukset ja yhteydet eri kestävän kehityksen ulottuvuuksiin, vaikka tämän haasteellisuus tunnustetaan hyvin.

Eri ulottuvuuksien huomioiminen nähtiin myös aiheesta riippuen tietyn tyyppisenä elinehtona tai välttämättömyytenä. Esimerkiksi taloudellisen toiminnan nähtiin luovan myös ihmisten hyvinvointia tai huomioivan ekologisen tasapainon ylläpitämistä, ja nämä tuottavat hyötyjä edelleen takaisin taloudelliseen toimintaan. Näissä tapauksissa kestävän kehityksen ulottuvuuksien kesken ei nähty ristiriitoja, vaan ne tukivat toisiaan tai tavoitteena oli kokonaisvaltainen lähestymistapa. Vaikka valmistelutyössä ja tavoitteissa oli enemmistössä tarkastelluista strategioista pyritty kestävän kehityksen ulottuvuuksien laajaan kattavuuteen, ristiriidoilta ei kuitenkaan voida välttyä. Joissakin strategioissa nähtiin ristiriitoja esimerkiksi taloudellisen toiminnan sekä ympäristönsuojelun ja sosiaalisen hyvinvoinnin välillä (kuva 3). Vastaajien mukaan myös näitä on pyritty huomioimaan, vaikka joissakin tapauksissa se on haasteellista. Taulukossa 3 on koostettu joitakin esimerkkejä aineistossa mainituista ristiriidoista.

Kuva 3. Strategioiden haastatteluissa mainittuja ristiriitoja eri kestävän kehityksen ulottuvuuksien välillä (N=24)

Taulukko 3. Haastatteluissa mainittuja ja strategioissa esiin nousseita ristiriitoja kestävän kehityksen eri ulottuvuuksien välillä.

Aina ei ymmärretä, että huonojen työpaikkojen keinotekoinen ylläpito ei ole hyödyksi taloudelle eikä myöskään niissä työskenteleville ihmisille.
Osallistaminen ja demokratia ovat asioita, joihin täytyy tarkemmin paneutua ja tarkemmin huomioida osana uudistusta.
Kaivostoiminnan ja matkailun sekä ekologisen tasapainon yhteensovittaminen on ollut vahvasti esillä.
Kehitysmaissa köyhyyden vähentäminen edellyttää taloudellista kasvua, joka usein tapahtuu luonnonvaroja ekologisesti ja sosiaalisesti kestävämmällä tavalla hyödyntäen (ns. resurssikierros).
Kotimaisen puun hakkuumäärät vs. monimuotoisuuden suojeleminen, vesistö- ja maaperävaikutukset, metsien hiilinielun kehitys, hakkuutavat vs. metsien virkistyskäyttö, metsähakkeen käyttö vs. monimuotoisuuden kehitys
Jos suomalaisille tuotteille tai teollisuudelle asetetaan tiukempia vaatimuksia kuin muualla maailmassa, niin syntyy ristiriitoja ja taloudellinen kestävyys ei toteudu.
Strategiassa todetaan, että lyhyellä aikavälillä toimia on usein priorisoitava. Yhteisestä päämäärästä pidemmällä aikavälillä täytyy kuitenkin olla yhteisymmärrys.
Ympäristönsuojelu sinällään on hyvä asia, mutta miten huomioidaan myös taloudellisesti kestävä kehitys ja tasapainotetaan nämä asiat keskenään. Kilpailevat maankäyttömuodot pakottavat priorisoimaan. Miten päätetään maankäytön tarkoitus, millä perusteella ja miten arvotetaan?
Työvoiman liikkuvuuteen liittyvät ympäristöasiat.
Ympäristövaatimukset ja elinkeinoelämän kytkennät eli kasvavat investointivaatimukset esimerkiksi laitteille ja polttoaineille tulevat jatkuvasti eniten esiin ja ovat vaikein kokonaisuus

Ristiriidoista huolimatta strategioiden vaikutuksia eri sektoreille on monessa tapauksessa arvioitu, ja pohdittu keinoja ristiriitojen ratkaisemiseksi. Yhtenä haasteena nostettiin esiin se, että ohjauskeinoja ja toimenpiteitä ei kehitetä kokonaisuutena, eikä niiden toimeenpanoa koordinoita riittävässä yhteistyössä. Tämä luo väistämättä ristiriitoja eri ulottuvuuksien välille. Ohjauskeinojen ja toimenpiteiden keskinäisen yhteensopivuuden kehittämistä vaikeuttaa myös se, että olemassa olevaa ohjausta on kehitetty eri aikoina ja eri lähtökohdista.

Haastatteluissa kartoitettiin myös, onko strategioissa mukana globaali näkökulma ja miten se on huomioitu. Useissa strategioissa globaali näkökulma oli mukana erityisesti Suomeen kohdistuvien toimintaympäristön muutosten vaikutusten kautta (mm. yleiset megatrendit, globaalin talouden muutokset, ihmisten hyvinvointi, työn globalisuus, tuotannon ketjut jne.) sekä kansainvälisten sitoumusten ja yhteistyön kautta. Lisäksi joidenkin strategioiden yhteydessä oli tehty selvityksiä Suomen kilpailukyvästä globaaleilla markkinoilla. Globaali näkökulma oli siten huomioitu merkittävänä megatrendinä ja osana toimintaympäristöanalyysiä strategian valmistelussa, mutta pohdintaa ei useinkaan ollut viety toimenpidetasolle. On huomattava, että osa strategioista oli lähtökohtaisesti kansainvälisiä kuten kehityspoliittinen ohjelma tai kriisinhallintastrategia. Osa, vaikkakin vähemmistö haastatelluista, koki, ettei strategialla ole kytkentöjä globaaleihin näkökulmiin tai niiden huomioonottaminen käytännön toimenpide-ehdotusten tasolla on haasteellista tai vasta alussa.

5. Evästyksiset ja toivomukset kansallisen kestävä kehityksen strategiaproessin valmistelulle

Kysyttäessä, minkälaista kestävä kehityksen politiikkaa tarkastellut strategiat toivoisivat tuekseen, strategioiden vastuuhenkilöt painottivat erityisesti kestävä kehityksen politiikan toteuttamiseen liittyviä asioita. Haastateltavien mukaan kestävä kehityksen ulottuvuudet pitäisi kytkeä entistä tiiviimmin yhteen eikä käsitellä toisistaan erillään. Yhä useammin kaikki ulottuvuudet ovat kytköksissä toisiinsa. Haastateltavat myös toivat esiin, että kestävä kehityksen politiikkaa pitäisi integroida eri politiikkasektoreiden välillä esimerkiksi maa- ja metsätalouden, teollisuuden ja liikenteen osalta. Kaivattiin myös kestävä kehityksen politiikan fokusoimista eli kestävä kehityksen politiikan tulisi olla kattavaa eri ulottuvuuksien osalta, mutta tarpeeksi rajattua tiettyihin aihealueisiin, joihin keskitytään. Ulottuvuuksien integroimisessa tarvitaan työkaluja ja mittareita, mikä edesauttaisi kestävä kehityksen politiikan jalkauttamista, seurantaa ja käytännönläheisyyttä. Yhteisesti sovittujen tavoitteiden toteutumista pitäisi haastateltujen mukaan seurata paremmin myös VNK-tasolla. Yhtenä vaihtoehtona esitettiin myös läpäisyperiaatteen hyödyntämistä kaikissa hallinnonalojen työtä ohjaavissa strategioissa ilman mittavaa erillistä kestävä kehityksen strategiaa.

Kestävä kehityksen politiikan johdonmukaisuus nähtiin keskeisenä niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla. Suomen etu on myös yhteisen globaalin vastuun toteutuminen. Poliitiikan johdonmukaisuuden toteuttamisessa on keskeistä, että kestävä kehityksen politiikka on aidosti poikkihallinnollinen ja kattaa kaikki hallinnonalat. Valtionhallinnon sisäinen yhteistyö avittaisi myös tavoitteiden saavuttamista. Samalla on tärkeää, että on selkeä vastuutaho ja määritellyt tehtävät kullekin taholle. Vastaajat kokivat, ettei ympäristöasioissa vastuutaho ole aina tarpeeksi määritelty, mistä esimerkkinä mainittiin ilmastopoliitiikka.

Kestävä kehityksen politiikalle on oltava myös riittävät resurssit, jotta strategiaa voidaan jalkauttaa alue- ja paikallistasolle. Paikallisuuden korostaminen olikin useammalle haastateltavalle tärkeää ja paikallistason kestävä kehityksen politiikka koettiin jopa parhaimmaksi kestävä kehityksen politiikaksi.

Toisaalta kansainvälisiä strategioita toteuttavat tahot painottivat, että parhaimmillaan kestävä kehityksen tavoitteet ja periaatteet heijastuisivat myös Suomen kansainväliseen toimintaan eri sektoreilla. Nyt pidettiin ympäristöministeriön resursseja eri tasojen kattamiseksi riittämättöminä. Kestävä kehityksen politiikan saaminen osaksi valtiohallinnon toimintaperiaatteita olisi keskeistä, mutta sen toteuttaminen voi vaatia uusia lähestymistapoja. Tarvitaan systemaattisempaa yhteistyötä kestävä kehityksen strategian ja kestävä kehityksen toimikunnan lisäksi. Myös taloudellisia ohjauskeinoja pitäisi kehittää pitkäjänteisesti ja painottaa yhä vahvemmin taloudelliseen ohjaukseen perustuvaa johdonmukaista kestävä kehityksen politiikkaa. Tämä pitäisi sisällään esimerkiksi hinnan hiilelle. Tällöin voitaisiin vähentää kestävä kehityksen taloudellisen ja ekologisen ulottuvuuden kohtaamia ristiriitoja. Haastateltavien mukaan tarvitaan lisää positiivisia ja kannustavia ohjauskeinoja, ja ohjauksessa pitäisi korostaa monia saavutettavia hyötyjä (mm. taloudelliset, ympäristö-, terveys- ja turvallisuushyödyt).

Ennen kaikkea haastateltavat toivoivat vahvaa näkemystä kestävästä kehityksestä ja sen edistämisestä ja toimijoita ohjaavia periaatteita. Strategian tunnettuuteen, konkreettisuuteen ja omistajuuteen tulee panostaa. Periaatelinjausten tulee olla yksinkertaisen selkeitä ja lyhyitä ja strategia ei saa olla liian toimenpidetasolle menevä. Strategian olisi siten oltava edeltäjänsä fokuoituneempi, priorisoidumpi ja viestinnällisempi.

Liite 1: Keskeiset kansalliset strategiat, jotka valittiin tarkastelun kohteeksi (hallitusohjelman kirjaus tai strategian/ohjelman nimi)

1. Asuntopoliittinen toimenpideohjelma
2. Energia- ja ilmastopoliittisen strategian päivitys. Osana uutta energia- ja ilmastopoliittista strategiaa laaditaan ohjelma öljyriippuvuuden vähentämiseksi. Strategian jatkona laaditaan tiekartta vuoteen 2050.
3. Erillinen Itä- ja Pohjois-Suomen kehittämisohjelma
4. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman jatkaminen (METSO)
5. EU:n Itämeren alueen strategian tavoitteiden huomioon ottamisen edistäminen EU:n uusien rahoituskehysten ja yhteisen maatalouspolitiikan valmistelussa
6. Hallitus toimii kilpailukykyisen, kustannustehokkaan ja ympäristöystävällisen maatalouden ja erityisesti perheviljelmien toimintaedellytysten turvaamiseksi
7. Hyvinvointialan työ- ja elinkeinopoliittinen strateginen kehittämishanke HYVÄ II
8. Ilmastolaki
9. Kansallinen merenhoitosuunnitelma ja sen seuranta- ja toimenpideohjelmat
10. Kansallinen metsäohjelma
11. Kansallinen ohjelma materiaalitehokkuudelle ja luonnonvarojen kestäväälle käytölle ja selvitetään mahdollisuuksia niiden mittaamisen ja arvioinnin kehittämiseksi.
12. Kansallinen turvallisuustutkimuksen strategia
13. Kansallisen kestävä kehityksen strategian uudistaminen
14. Kansallisen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelma KASTE 2012–2015 -ohjelman osaohjelmat
15. Kehityspoliittinen toimenpideohjelma
16. Kestävä kehityksen edistäminen koulutuksessa - Baltic 21 E -ohjelman toimeenpano sekä kansallinen strategia YK:n kestävä kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmentä (2004–2015) varten
17. Kestävä kulutuksen ja tuotannon ohjelman valmistelu ja VN:n periaatepäätös
18. Kestävä metsätalouden rahoituslaki / Kemeran toteutuksesta huolehditaan
19. Kestävä kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2006–2014
20. Kulttuuriperintöstrategia
21. Kulttuuriympäristöstrategia
22. Kuntaudistus
23. Liikennepoliittinen selonteko
24. Luomualan ja lähiruoan kehittämisohjelmat
25. Luonnonvarojen kestävä hyödyntämisen edistäminen luonnonvarastrategian pohjalta. Tähän kuuluu myös biotalouden, mineraalialan ja vesivarojen käyttöön liittyvän vesiensuojelun kehittäminen. Soiden kestävästä käytöstä ja suojelusta VN periaatepäätös.
26. Maailmanperintöstrategia
27. Metropolialueen kokonaisvaltaista kehitystä koko maan kansantalouden veturina ja kansainvälisesti kilpailukykyisenä alueena vahvistetaan palveluja, kaavoitusta, liikenne- ja tietoverkkoja sekä elinkeinotoiminnan edellytyksiä kehittämällä.
28. Metsäalan strateginen ohjelma MSO
29. Monitieteellisen ja riippumattoman ilmastopaneelin perustaminen ilmasto- ja energiapoliittisen tulevaisuusselonteon mukaisesti
30. Pitkän aikavälin kansallinen EU-strategia ilmasto- ja energia-asioista
31. Poikkihallinnollinen ohjelma asuinalueiden elinvoiman edistämiseksi sekä segregaaation ehkäisemiseksi
32. Poikkihallinnollinen syrjäytymisen, köyhyyden ja terveysongelmien vastaisen toimenpideohjelma
33. Rakennemuutos ja työmarkkinoiden toimivuus strateginen ohjelma

34. Rakentamisen energiatehokkuuden parantaminen säädöksin ja muulla ohjauksella sekä luomalla kannustimia
35. Suomen kokonaisvaltainen kriisinhallintastrategia
36. Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestäväen käytön strategian päivitys ja toimintaohjelma
37. Toteutetaan kansallisen ruokastrategian ja ruokapoliittisen selonteon antamat suuntaviivat
38. Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko
39. Työelämän kehittämissstrategia: Strategian toteuttamiseksi yksityisen ja julkisen sektorin työpaikoilla käynnistetään laaja kansallinen yhteistyöhanke. Osana hanketta Tekes käynnistää erillisen työorganisaatioiden kehittämissstrategian. Lisäksi käynnistetään julkisen sektorin työhyvinvointiohjelma.
40. Varautuminen pitkäjänteisesti öljyn- ja kemikaalientorjuntakapasiteetin parantamiseen
41. Vesienhoitosuunnitelmien toimeenpanon turvaaminen poikkihallinnollisen yhteistyön kautta.
42. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia
43. Ympäristöliiketoimintaohjelma
44. Ympäristölle haitalliset tukien kartoitus ja tukien uudelleen suuntaaminen.
45. Ympäristönsuojelulain kokonaisuudistus
46. Älystrategiat: tieto- ja viestintätekniikkaa hyödyntävien älyratkaisujen käyttöönoton edistäminen poikkihallinnollisesti kaikilla yhteiskunnan sektoreilla

Liite 2: Strategiat, jotka katettu osana analyysiä (hallitusohjelman kirjaus tai strategian/ohjelman nimi)

1. Asuntopoliittinen toimenpideohjelma
2. Erillinen Itä- ja Pohjois-Suomen kehittämissstrategia
3. Hyvinvointialan työ- ja elinkeinopoliittinen strateginen kehittämissstrategia HYVÄ II
4. Kansallinen metsäohjelma
5. Kansallinen ohjelma materiaalitehokkuudelle ja luonnonvarojen kestäväälle käytölle ja selvitetään mahdollisuuksia niiden mittaamisen ja arvioinnin kehittämissselle
6. Kehityspoliittinen toimenpideohjelma
7. Kestäväen kehityksen edistäminen koulutuksessa - Baltic 21 E -ohjelman toimeenpano sekä kansallinen strategia YK:n kestäväen kehitystä edistäväen koulutuksen vuosikymmentä (2004–2015) varten
8. Kestäväen kulutuksen ja tuotannon ohjelma ja VN:n periaatepäätös.
9. Kestäväen kehitystä edistäväen kasvatuksen ja koulutuksen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2006–2014
10. Kuntaudistus
11. Liikennepoliittinen selonteko
12. Luomualan ja lähiruoan kehittämissstrategiat
13. Luonnonvarojen kestäväen hyödyntämisen edistäminen luonnonvarastrategian pohjalta. Tähän kuuluu myös biotalouden, mineraalialan ja vesivarojen käyttöön liittyväen vesien suojeleuksen kehittäminen. Soiden kestävästä käytöstä ja suojeleusta VN periaatepäätös.
14. Metsäalan strateginen ohjelma MSO
15. Monitieteellisen ja riippumattoman ilmastopaneelin perustaminen ilmasto- ja energiapoliittisen tulevaisuusselonteon mukaisesti
16. Poikkihallinnollinen syrjäytymisen, köyhyyden ja terveysongelmien vastaisen toimenpideohjelma
17. Rakennemuutos ja työmarkkinoiden toimivuus strateginen ohjelma
18. Suomen kokonaisvaltainen kriisinhallintastrategia

19. Toteutetaan kansallisen ruokastrategian ja ruokapoliittisen selonteon antamat suuntaviivat
20. Työelämän kehittämisstrategia: Strategian toteuttamiseksi yksityisen ja julkisen sektorin työpaikoilla käynnistetään laaja kansallinen yhteistyöhanke. Osana hanketta Tekes käynnistää erillisen työorganisaatioiden kehittämisohjelman. Lisäksi käynnistetään julkisen sektorin työhyvinvointiohjelma.
21. Varautuminen pitkäjänteisesti öljyn- ja kemikaalientorjuntakapasiteetin parantamiseen
22. Vesienhoitosuunnitelmien toimeenpanon turvaaminen poikkihallinnollisen yhteistyön kautta
23. Ympäristölle haitalliset tukien kartoitus ja tukien uudelleen suuntaaminen
24. Ympäristönsuojelulain kokonaisuudistus